

kao faktora koji znatno utiče na njihov razvoj. Analiza stanovništva sadrži veoma raznovrsne elemente među kojima je mnogo onih koji su vrlo značajni za ekonomsku geografiju. Na primjer, obrada klasne i profesionalne strukture, te gustine naseljenosti, odnosno geografskog razmještaja stanovništva, neophodna je za procjenu mogućnosti ostvarivanja i perspektive ekonomskog razvoja pojedinih zemalja ili područja na Zemlji. Stanovništvo, odnosno ljudi su osnovna proizvodna snaga društva, te se ljudski faktor ne smije zaobilaziti prilikom davanja bilo kakve ekonomskogeorafske analize.

Na osnovu svega ovog može se zaključiti da sadržaji ekonomske geografije, uz pravilan metodološki i metodski pristup, imaju vrlo veliki udio i značaj u obrazovno-vaspitnom i ideološkom osposobljavanju mladih ljudi.

Literatura

1. Dorn, W., Jahn, W.: Formiranje predodžbi i pojmova u nastavi geografije, Pedagoška biblioteka, Zagreb, 1973.
2. Đurić, V.: Ekonomska geografija, Beograd, 1980.
3. Ilić, J.: Osnovne karakteristike ekonomske geografije kao naučno-nastavne discipline, Globus, br. 7, Beograd, 1975.
4. Mastilo, N.: Metodski pristup izučavanju ekonomskogeorafskih sadržaja (neobjavljeni materijal).
5. Sauškin, G. J.: Ekonimičeskaja geografija: istorija, teorija, metody, praktika, Moskva, 1973.

Sherif MALOKU, Priština

OBLIKOVANJE UDŽBENIKA GEOGRAFIJE NA KOSOVU

Danas u čitavom svetu u centru pažnje stručnih i naučnih krugova, osim izgradnje sistema obrazovanja i vaspitanja jeste i tzv. nastavna tehnologija (organizacija nastavnog procesa i funkcionisanje svih činilaca u njemu). I problem stvaranja udžbenika moramo usmeriti na izmenjenu funkciju obrazovanja i vaspitanja. Stoga postaje sve aktuelnije pitanje kakav je udžbenik geografije potreban za novu reformisanu školu. Zadaci koje treba ostvariti i problemi koje treba rešiti na tom planu jesu, i dalje ostaju prvorazredno geografsko-pedagoško i društveno pitanje jest udžbenik, jer bez sumnje on ima temeljnu ulogu i okosnica je nastavnog procesa. Zato se danas sve više govori o tzv. »aktivnom« udžbeniku. On je, kao svojevrsno sredstvo informacija i komunikacije, sve više savetnik učenicima kako da, primenjujući naučne metode mišljenja, reše probleme i upoznaju naučne istine.

Summary

SOME METHODOLOGICAL AND METHODOLOGICAL ISSUES OF TEACHING ECONOMIC GEOGRAPHY

Jozo Bošnjak i Đuro Marić

Economic geography as a discipline of natural science: some development questions, subject and methods of investigation. Modern concepts of economic geography. Separation and independence of some disciplines of economic geography (industrial geography, agricultural geography, traffic geography and the like).

The subject-matter of economic geography in the didactic system of geography with us (Geography teaching in Bosnia und Herzegovina) appears in two basic forms:

- a) as general concepts of economic geography, and
- b) as individual economic geography terms, regions and centres of economic geography.

With regard to better understanding and lasting acceptance of the subject-matter of economic geography, it seems that a special role is played by the method of approach to the economic-geographical position, analysis of the conditions of physical geography and the treatment of population as an essential factor for the development of individual economic-geographical phenomena.

Udžbenik u pedagoškom smislu dobija složenije polivalentne zadatke efikasnijeg uticaja na razvoj svih mentalnih snaga učenika. Kao komplementarno nastavno sredstvo i jedan od primarnih izvora znanja, zajedno sa nastavnim i vannastavnim sredstvima i aktivnostima učenika, udžbenik je najneposrednije ukomponovani činilac u nastavnom procesu, neposredni sudionik u živoj interakcijskoj komunikaciji učenik – nastavnik – udžbenik, a dinamična priroda udžbenika geografije ogleda se u otvorenosti prema drugim izvorima informacija sa kojima sadejstvuju. Njegovo oblikovanje zavisi, pre svega, od teorije shvatanja nastavnog procesa, a i od činjenice da on presudno utiče na organizaciju i izvođenje nastave i na suštinu odnosa učenika i nastavnika i, konačno, na opšte efekte škole. Udžbenik je, dakle, dinamično nastavno sredstvo i poseban tip školske (posebne) kompletne knjige koja, organ-

ski ugrađena u nastavni proces, vrši polivalentnu funkciju pomagala optimalnog intelektualnog razvoja učenika. Treba dodati i to da je udžbenik geografije, po svom sadržaju i po idejnom opredeljenju, i nacionalna knjiga. Udžbenike iz tzv. grupe »nacionalnih predmeta«, kao što je geografija, jezik, kultura i nacionalna istorija, nije moguće prevesti. Inače, i pored pojave audiovizuelne tehnike i njenim ulaskom u svet edukacije, udžbenik geografije je najjednostavniji, najraznovrsniji i najpodesnije instrument saznavanja, promišljanja i izražavanja, neophodno oruđe permanentnog obrazovanja. No, i pored svega toga, interesantno je da udžbenik još uvek nije dovoljno naučno istraživan.

Nastavu geografije treba tako organizovati da učenik usvoji i razume određene činjenice i da zna stečeno znanje primenjivati u praksi. Da bi se to postiglo, udžbenik geografije treba kod učenika da razvija sposobnosti posmatranja, smisao da se uoče bitne okolnosti koje uslovljavaju pojave, da se kod učenika formiraju određene predstave, jasni pojmovi, sudovi itd., svest o nužnosti da se provere činjenice, smisao i sposobnost da se osigura samostalno i kolektivno rešavanje problema i smisao da se poveže naučna teorija s praktičnim životom. Da bi se ostvarili navedeni zahtevi, treba iz mnoštva poznatih činjenica odabrati obrazovne sadržaje i pri obradi tih sadržaja primenjivati savremene metode.

Obrazovne sadržaje geografije možemo pravilno izabrati ako budemo imali na umu osobine geografije kao jedinstvenog sistema prirodnogeografskih i socijalno-ekonomskogeografskih nauka, didaktička načela i ciljeve koje nastvom želimo postići. Geografski procesi su težište svih zbivanja u prirodi i društvu, pa zato takvi procesi moraju biti i težište u udžbeniku geografije. U suprotnom mogu da prističu i specifični metodološko-metodički i drugi problemi. Geografija je dijalektičko-materijalistička naučna disciplina, a na tome treba da počivaju i udžbenici geografije.

Važno mesto u nastavi geografije treba da pripadne takvim temeljnim geografskim pojmovima, zakonima itd., koje učenici određenog uzrasta mogu shvatiti i usvojiti. U udžbenicima geografije Kosova obrađuju se oni obrazovni sadržaji u osnovnoj školi koji se pojavljuju u okviru odabranih celina. No, pri tome se vodilo računa da celine budu tipične, tj. takve da služe kao ključ za razumevanje i samostalno obrađivanje, po analogiji, onih problema koje u okviru nastave treba razviti kod učenika, zatim, da iz obilja gradiva bude odabrano ono što je najpotrebnije čoveku današnjice pa i sutrašnje, izbegavajući enciklopedijsku iscrpenost koja zamagljuje jasne vidike kakve treba razviti u učenika, da se nastavna građa daje u zaokruženim problemima i temama, da se povezivanjem celine osigura potreban kontinuirani rad u obradi čitave građe, da gradivo odgovara logici po kojoj se činjenice sistematizuju u nauci, i da gradivo bude odabrano tako da se nastava ne pretvara u zabavu, jer pozitivnih rezultata ne može biti bez napora učenika. Smatramo da će to da pobudi u učenika zanimanje za geografiju i da će učenike da podstiče za sustavno proučavanje onoga gradiva koje je za njih predviđeno programom.

Udžbenik nije više samo izvor informacija, pogotovo više nije jedini izvor znanja. Njegova formativ-

na dimenzija usmerena je na razvoj stvaralačkih sposobnosti učenika, čemu treba pridati sve veće značenje pri stvaranju savremenog udžbenika. U udžbenike geografije Kosova su veoma uspešno ugrađeni elementi osposobljavanja učenika za samorad i samoobrazovanje, razvijanje sposobnosti i potrebe za samostalnošću u obrazovanju.

Permanentnost obrazovanja postavlja udžbeniku geografije još složenije zahteve. On mora postati učenikovo oruđe za intelektualni rad, mora biti tako koncipiran da podstiče, da stimulira, motiviše, upućuje, upozorava da učenik oseti potrebu stalnog drugovanja s udžbenikom. Inače, motivaciona funkcija (koja u brojnim teorijskim raspravama dobija istaknuto mesto) u udžbenicima geografije Kosova prilično snažno dolazi do izražaja i to kao pokretač učenikove aktivnosti, stavljajući učenika u aktivan odnos prema znanju, da sam »zarađuje« znanje.

Udžbenici geografije Kosova prestali su biti »skladiste« informacija, jer se njihovom transformacijom došlo do smanjivanja i sažimanja tekstova, a sve se više prostora dalo didaktičko-metodičkoj aparaturi, čime se učenici podstiču na misaonu i radnu aktivnost. Oni (naravno neki više, neki manje) podstiču, upućuju i uvode učenike i u rešavanje raznih geografskih zadataka i problema i to posmatranjem i proučavanjem, zatim ih uvode u razne oblike samostalne stvaralačke aktivnosti, kao i u izvlačenje konkretnih primera i zaključaka itd., a to su odlike savremenog udžbenika. Dakle, oni su izuzetno značajan činilac unapređivanja i osavremenjivanja vaspitno-obrazovnog rada. Oni nisu samo osnovna i obavezna knjiga za učenike nego, isto tako, i veoma značajno ishodište u planiranju i programiranju vaspitno-obrazovnog rada nastavnika geografije. Pomenuti udžbenici zasnovani su na stručno-pedagoškom dokumentu – opštom i posebnom koncepcijom savremenog udžbenika geografije, kao i na najnovijem nastavnom planu i programu i izražavaju idejne društveno-politička stremeljenja našeg društva, na specifičan način pružaju učenicima informacije o naučnim činjenicama prerađenim u skladu sa njihovim mogućnostima shvatanja tih činjenica na različitim uzrastima, doprinose ostvarivanju savremene tehnologije obrazovanja, potom razvijanju i negovanju savremenog književnog albanskog jezika itd., a zbog njihove nove i sve razvijenije uloge, njih prate i odgovarajuće didaktičke komponente i posebni udžbenički pomoćni materijal.

Naučni sadržaji geografije su, na osnovu ciljeva i zadataka nastavnog plana i programa, transponovani u udžbenicima geografije Kosova polazeći od specifičnosti i utvrđenih principa selekcije, strukturiranja i aktualizacije. Nastavni saržaji tih udžbenika odgovaraju didaktičko-metodičkim zahtevima nastavnog plana i programa i u korelaciji su sa sadržajima ostalih bliskih nastavnih predmeta. Oni su didaktički oblikovani u skladu sa zakonitošću procesa obrazovanja, pime se osiguravaju brojne i raznovrsne aktivnosti-misaone, senzorne, izražajne, reproduktivne i produktivne, zatim se osigurava spretno povezivanje proučavanja i učenja i ujedno obezbeđuje se njihovo ugrađivanje u ostale izvore znanja kao njihov komplementarni deo. Ubuđuće ne bi trebalo da se dešava da eventualne slabosti, prisutne u nastavnom programu karakterišu i udž-

benike geografije, jer iako je program osnova, on nije prva i poslednja reč, i ne mora biti metodološka okosnica udžbenika. I sam udžbenik može da otkloni elemente nedovoljne sistematičnosti i drugih eventualnih slabosti programa. Inače, reforma programskih sadržaja zahteva i novi pedagoško-psihološki pristup.

U koncepciji u udžbeniku geografije treba da dolaze do izražaja ambicije što ih naše socijalističko samoupravno društvo očekuje od udžbenika u strategiji obrazovanja. Koncepcija je prethodila pisanju udžbenika geografije Kosova kao teoretska i metodološka osnova.

U udžbenike geografije nije uneto ništa što bi išlo na uštrb suštinskih geografskih problema, a ugrađena materija je naučno besprekorna. Veoma uspešno je obezbeđen logički povezan skup informacija. Osnovni pojmovi su povezani u sistem pojmova, a znanja u sistem znanja. S posebnom pažnjom je praćena toponimija. Selekcionirano je ono što je bitno, reprezentativno, fundamentalno i trajno. Uvažavane su one naučne geografske činjenice, stavovi i zakoni, koji će dati solidne osnove i za buduće sticanje stručnih znanja, umenja i navika kao osnove buduće profesionalne usmerenosti, motivacije učenika i koji su bitni za kontinuitet između osnovnoškolskog obrazovanja i učenikovog budućeg profesionalnog obrazovanja.

U udžbenike geografije treba ugraditi elemente problemske nastave, jer je ona važan faktor intenzifikacije nastavnog procesa geografije i misaone aktivnosti učenika. Problemska nastava uvodi učenike u metodologiju učenja i razvija samostalnost misaonih procesa – indukcija, dedukcija, analize, sinteze, apstrakcije i generalizacije, razvija kreativne invenicije u učenikovom radu i kreatorstvo uopšte. Ona kod učenika stvara doživljaj neizvesnosti, radoznalosti i motivisanosti da se vlastitim rasuđivanjem reše postavljeni problemi i otkrivaju uzročno-posledične veze između geografskih pojava i procesa, naglašava misaonu aktivnost učenika u procesu sticanja znanja, logičku interpretaciju geografskih nastavnih sadržaja, istraživačku funkciju nastave, zatim usklađivanje multimedijjskih izvora znanja, oblika i metoda rada. U udžbenike geografije Kosova treba ugraditi više elemenata problemske nastave nego li do sada kako bi učenici još uspešnije stavili u položaj da samostalnim misaonim radom tragaju za rešenjem i tako otkrivaju put kako se dolazi do geografske istine i sl., pri čemu se geografski problemi dimenzioniraju s obzirom na uzrast i stepen školovanja.

Naučno-stručne osnove udžbenika geografije Kosova su u našoj vezi sa idejno-markstističkom komponentom. Smatramo da je to dobro, jer udžbenik je knjiga iz koje učenik uči i koja mu pruža prve informacije na kojima gradi čitav svoj svijet.

Dijalektička metoda kao način spoznaje stvarnosti i način prilaganja pojavama, predstavlja nužnost, u nastavi i udžbeniku geografije. Kako su dijalektičke veze zapravo kauzalne veze, to se tim metodom moraju objasniti kretanje, menjanje i razvitak. U svemu tome mora dominirati osnovna marksistička misao o neraskidivoj vezi između teorije i prakse, te se idejno-markstistička orijentacija u udžbenicima geografije Kosova razradila sa aspekta oživotvoren-

nja marksističkog pristupa u obradi udžbeničke geografske građe. Idejno-vaspitna poruka je u njih prirodno i sistematski utkana, što je i razumljivo jer ona ne može biti nadodata, nakalemljena kao posebno poglavlje, uvod ili zaglavlje, isto kao što ne može biti veštački imputirana. U pogledu idejno-markstističke orijentacije udžbenici geografije obezbeđuju učenicima smisao i kultiviju sklonosti za zajednički društveni život, za razvijanje i negovanje bratstvajeđinstva, nacionalne ravnopravnosti, jugoslovenskog socijalističkog patriotizma, internacionalizma itd., usmeravaju učenike na aktivan i stvaralački odnos prema prirodi, društvu i životu, da se snadu u životu i da svoj život ispune smislom, a imaju i znatnog udela u fizičkom, estetskom politehničkom i radnom vaspitanju i formiranju socijalističkog morala. Inače, samo dobro naučno organiziran i idejno usmeren udžbenik geografije može da pomogne učenicima da objasne sebi nastajanje raznovrsnih geografskih pojava, zatim uzročnosti, zavisnosti, veze i odnose pojava koje se manifestuju u geografskoj sredini.

Savremeni udžbenik geografije mora biti strukturiran i oblikovan u duhu psiholoških zahteva kako bi se osigurao najprikladniji, najkraći, najcelishodniji i najracionalniji put izlaganja i usvajanja i kako bismo omogućili učenicima da sa više motivacije, interesovanja i shvatanja prilaze različitim prirodno-geografskim i društveno-geografskim odnosima. Stoga, gradivo u udžbenicima geografije Kosova je izloženo tako da se podstiče misaona aktivnost, povećava intenzitet u školi i van nje, potom da osposobi učenika i za posmatranje, opažanje, samostalno analiziranje, sintetiziranje, upoređivanje, razvijanje radne kulture i navika, estetske i etičke vrednosti i sposobnosti, razvijanje logičkog, kritičkog, samostalnog i apstraktno-geografskog mišljenja, buđenje njihove intelektualne radoznalosti i rasuđivanja o pojavama objektivne geografske stvarnosti, shvatanje opšteg, posebnog i pojedinačnog i osećanja za prikupljanje potrebnog materijala. Sa psihološkog aspekta oni se zasnivaju i na udžbenicima poznavanja prirode i društva, s obzirom da usvajanju geografskih znanja prethode nastavne oblasti poznavanja prirode i društva. Pitanjima, zadacima i vežbama je sa ovog aspekta također posvećena posebna pažnja, jer one kao sastavni element strukturiranja udžbenika i njegovog didaktičkog oblikovanja, produžavaju učenje, produbljuju ga, proširuju, osiguravaju primenu stečenog znanja i razvoj umnih sposobnosti učenika. Ilustracije sa ovog aspekta su raznovrsne i doprinose razumevanju udžbeničkog teksta, motivacije učenika i kultivisanju estetskih osećanja, a jezik je jasan. Da su udžbenici zasnovani na najnovijim rezultatima psihologije, naročito dečje psihologije i pedagogije, to potvrđuju i testiranja kojima je obuhvaćeno oko 700 učenika iz različitih sredina SAPK. Inače, smatramo da se primerenost ne može svesti na adaptaciju mogućnostima učenika, jer tada izostaje podsticaj, nema potrebe za dodatnim naporom koji je gradivni strateški element vaspitanja i obrazovanja.

Danas u procesu samoobrazovanja sve više ljudi poseže za udžbenikom kao izvorom znanja, što u suštini znači da udžbenik jeste i ostaje snažno motivaciono sredstvo u funkciji samoobrazovanja. Udžbe-

nici geografije Kosova uglavnom ispunjavaju očekivanja u tom smislu.

Najnoviji udžbenici geografije Kosova respektuju strukturu nastavnog procesa. Zbog toga je potrebno u njih ugraditi više novih elemenata, kao učenje putem rešavanja problema, programirane delove teksta i programirani način učenja, čime se dolazi do radikalnijeg preobražaja nastave geografije u smislu savremenih progresivnih teorijskih i empirijskih nastojanja. Inače, veoma uspešno je uspostavljen adekvatan odnos između geografsko-naučnih i obrazovnih sadržaja i stepena didaktičkog oblikovanja udžbenika. Uбудuće treba još više da se podvlači i naglašava funkcionalna važnost delova građe s obzirom na njihov naučni, didaktički i pedagoški značaj i vrednost.

Didaktičko-metodičko oblikovanje udžbeničke jedinice (kao zaokružene celine) u udžbenicima geografije Kosova najtešnje je povezano sa strukturom vaspitno-obrazovnog procesa i njegovim osnovnim komponentama: pripremanje ili uvođenje učenika u nove nastavne sadržaje, obrada novih nastavnih sadržaja radi sticanja znanja, vežbanje aktivnosti radi sticanja sposobnosti, ponavljanje sadržaja radi trajnosti usvojenih znanja i proveravanje rezultata. Naravno da ovaj i ovakav redosled nije došao do izražaja uvek i u svakoj udžbeničkoj jedinici, što znači da je došlo i do njihovog međusobnog kombinovanja i spajanja, što je i preporučljivo a i zavisi od prirode udžbeničke jedinice. Uvodnom delu uбудuće treba posvetiti više pažnje u svim udžbenicima, a aparat orijentacije (koji predstavlja posebnu grupu strukturnih elemenata udžbenika) je na odgovarajućoj visini.

Likovno-grafička oprema udžbenika geografije je integralni deo didaktičko-metodičkog oblikovanja udžbenika i značajan element njegove pedagoške upotrebljivosti. U udžbenicima geografije Kosova dolazi do izražaja socijalno-ideološka, pedagoška, psihološko-motivaciona i estetsko-likovna funkcija ilustracija. One su ravnopravan partner udžbeničkog teksta i služe kao važan izvor znanja za samostalan rad učenika. Pomenuti udžbenici geografije svojom likovnom, grafičkom i tehničkom opremom obezbeđuju učenicima veom očigledan pristup organizovanom posmatranju, uvežbavanju, upoređivanju i sistematizovanju.

Programirana nastava a samim tim i programirani udžbenik, je najvažnija nastavna inovacija. No, i pored egzaktno dokazanih njenih neospornih vrednosti, programirana nastava i programirani udžbenik geografije (i drugih nastavnih predmeta i udžbenika) nisu našli primenu u nastavnoj praksi škola Kosova (a i šire).

Analize pokazuju da se učenici SAP Kosova (verovatno i šire) nedovoljno koriste udžbenikom geografije. Smatramo da udžbenik i njegova primena u nastavi moraju imati razređeniju metodologiju, jer je, pored ostalog, zadatak udžbenika da osposobi učenika za samostalno služenje knjigom, da zavole učenje i intelektualni rad. Inače, i pored činjenice da udžbenici geografije Kosova uspešno doprinose marksističkom obrazovanju i idejnom vaspitanju učenika, a sadržaji su utemeljeni na tačnim i naučno proverenim činjenicama, dok način i sistem pre-

zentovanja nastavnih sadržaja uglavnom odgovara didaktičko-metodičkim i dr. zahtevima. Prirodno je da ono što je dobro može biti i bolje. Logično je da i dalje treba raditi na poboljšanju i unapređivanju sveukupnih kvaliteta udžbenika geografije, te se na pojedine momente pokušalo ukazati i u ovom skromnom radu. Ovo, uostalom, i iz razloga što je i nastava živ proces, pa je za nju adekvatna dijalektička zakonitost stalnog kretanja i neprekidnost menjanja, u ovom slučaju unapređivanja.

Literatura

1. Bajić, M.: Aktuelni problemi i putevi razvoja nastave geografije u našim školama, Zbornik X jubilarnog kongresa geografa Jugoslavije, Beograd, 1977.
2. Brazda, M.: Slobodne aktivnosti u nastavi zemljopisa, Život i škola, br. 7-8, Osijek 1974.
3. Brazda, M.: Metode rada s audiovizuelnim sredstvima u nastavi zemljopisa, Školska knjiga, Zagreb 1977.
4. Debot, S.: Formiranje predodžbi i pojmova, Pogledi i iskustva, br. 3, Zagreb, 1975.
5. Djere K.: Tekst u funkciji individualizacije; Zbornik V Jugoslovenskog simpozija o nastavi geografije, Ljubljana, 1980.
6. Mastilo, N.: O nekim pitanjima savremenog udžbenika, Savetovanje – Društveni pogledi stvaranja udžbenika i njegova funkcija u vaspitno-obrazovnom sistemu, Sarajevo, 1-2 oktobar 1980 (rukopis)
7. Maljoku, S.: Formiranje marksističkog pogleda na svet preko udžbenika geografije, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva SAPK, Priština, 1980.
8. Medved, J.: Problemska nastava i transferne spoznaje, Simpozijum o didaktičkim i metodskim problemima nastave geografije u SFRJ, Sarajevo 1976.
9. Mrdenović, M.: Cilj i zadaci zemljopisa i prilagođivanje nastavnih postupaka reformi obrazovanja, Zbornik V jugoslovenskog simpozijuma o nastavi geografije, Ljubljana, 1980.
10. Poljak, V.: Didaktičko oblikovanje udžbenika i priručnika, Školska knjiga, Zagreb, 1980.
11. Prodanović, T. i Ničković, R.: Didaktika, Beograd, 1974.
12. Raičković, Đ.: Problem razvoja interesa učenika u nastavi geografije, Zbornik V jugoslovenskog simpozijuma o nastavi geografije, Ljubljana, 1980.
13. Rudić, V.: Metodika nastave geografije, Beograd, 1982.
14. Šašek, M.: Konceptija geografskog udžbenika za osnovnu školu, Simpozijum o udžbenicima i ostaloj geografskoj literaturi u nastavi svih stepnjeva u SFRJ, Zagreb, 1974.
15. Vajzović, D.: Osposobljavanje učenika za samostalan rad u nastavi geografije, Sarajevo, 1979.
16. Zylfiu, N.: Didaktika 1, Prishtinë, 1985.

Summary

FORMATION OF GEOGRAPHY TEXT-BOOKS IN KOSOVA

Sherif Maloku

A text-book is the most direct insertable factor in teaching process which influence directly on improving and in live interaction communication in relation: teacher - pupil- text-book. Its formation depends on comprehensibility of theory of the teaching process, and on the fact that the text-book effects in great deal in organization and performance of teaching and in essential relations between pupils and teachers. Geography text-book, according to its contents and ideological orientation can be treated as a national book. Besides the penetration of audio visual aids in the sphere of education, the geography text-book has a basic role and it is the skeleton of the teaching process, because it is the most suitable instrument of comprehension, reflexion and expression.

Geography text-books of Kosova are contemporary ones, and they activate pupils towards self-activation, self-reliance and self-education we consider that the text-book and its application in education must be the subject of a thoroughly methodology, because its task is to enable pupils for independent use of it, to conceive an affection for reading and intellectual work as well, still, besides the fact that geography text-books of Kosova have a great influence on Marxist education and ideological upbringing of pupils, and that the contents is based on scientifically proved arguments and data, and though the technique and system of presentation of the subject matter correspond to the didactical, methodical and to other demands, yet it is necessary to make them more efficient and more current. So, it is expected that further efforts should be made on improving and promoting of the quality of geography text-books. The aim of this modest work is to show that all efforts indicated are necessary, moreover because the teaching is a live process which follows dialectic legality (rules) of evolution and continuity of promotion.

Asllan SELMANI, Skopje

ZADAĆA NASTAVE GEOGRAFIJE U ZAŠTITI ČOVEKOVE OKOLINE

Sadašnji materijalni napredak u našoj epohi uslovljavao je stvaranje i svoju paradoksalnu dilemu: kako savremeni čovek treba da se ponaša u svojoj okolini, šta treba on da preduzme za očuvanje kvalitete života u njoj? Današnji čovek postao je svestan koliko je zakoračio u dubinu naučno-tehnološke revolucije, ali i posledice koje proizilaze iz nje. Međutim, taj veoma veliki čovekov napredak eskalirao je i u suprotnom smeru - u procesu ugroženosti i zagađenosti čovekove okoline. Savremeni čovek puno razmišlja o svom daljem prosperitetu u ekonomskom razvoju, a istovremeno i kako ublažiti i izbeći formule paradoksa degradacije i zagađenosti čovekove okoline.

Da je problem zaista ozbiljan ukazuju i savremene medije informiranosti u kojima mnogo se priča i piše: »Očuvati sredinu je imperativ za ceo svet«, »Da li čovečanstvu nestaje obradive zemlje, vode i čistog vazduha«, »Smog u velikim gradovima sveta«, »Ljudi bježite ide radijacija«, »Stetnošćine, pesticidi i ljudi« itd.

Sa problemom ugroženosti i zagađenosti suočavaju se negdje manje, negdje više sve zemlje sveta. To je problem nauke i prakse. Nauka je potvrdila da »kroz ogromno dug vremenski period čovekova genetička priroda se nije značajnije promenila, ali su na njene izraze duboko uticali obim i kvalitet ekoloških stimulansa.« Tako, sredina koju čovek stvara za sebe i svoju decu utiče na telesni rast, dužinu života, zdravlje, intelektualne osobine i emotivne sta-

vove. Winston Čerčil je to simbolično izrazio rečima: »Mi oblikujemo zgrade, a one posle oblikuju nas« (1, 13).

U mnogim zemljama sveta vodi se bezkompromisna borba za čistiju i kvalitetniju čovekovu sredinu, preko primene različitih metoda iz tehnike i tehnološke prirode, različitih društvenih zakona i propisa. Sve ove mere imaju jedinstveni cilj za unapređenje i podizanje kvaliteta života u geografskoj sredini. Međutim, ne treba izgubiti iz vida i jednu drugu činjenicu. U ovom pravcu kakav uspeh možemo postići u procesu obrazovanja i vaspitanja mlade generacije preko nastave geografije? Odgovor bi bio pozitivan i te kako mnogo.

Geografija i zaštita čovekove okoline

Savremena geografija kao naučan i nastavan predmet ima veoma velik udeo i širok spektar za unapređenje i zaštitu čovekove okoline, zbog toga što na proučava prostor kao kompleks sa svim bitnim karakteristikama: pojave, probleme, objekte, procese posledice i prognoze.

Još u 1975. godini (22. i 23. decembra) u Beogradu održan je Jugoslavenski savet za zaštitu i unapređenje čovekove okoline, gdje je konstatirano da ovaj problem kod nas je sastavni deo izgradnje samoupravnog socijalističkog društva i da »Ekološka znanja i svatanja o čovekovojoj okolini, o njenoj zaštiti i unapređenju, zatim i o samom čoveku kao neizdvojivom članu biosfere, treba da se izlažu, gde god